

Bernadette Timmermans

Het stokje van bloed en tranen

SPRAAKVAARDIGHEID: BALLAST OF NOODZAAK?

Zolang we al spreken en zingen, zijn er mensen geweest die dat beter wilden doen dan anderen en die dat ook aan anderen wilden leren. Ook vandaag worden beroepssprekers zoals acteurs, journalisten en radiomakers, geacht rad van tong te zijn en uit te munten in spraakvaardigheid. De stem is het instrument van een acteur; méér nog, het is zijn medium. Via de stem (en het lichaam) worden visie, gedachten en emoties geprojecteerd. In de context waarin het theater in Vlaanderen zich nu bevindt, lijkt er een diepe tegenstelling gegroeid te zijn tussen kwaliteitsvol spreken en kwaliteitsvol spelen.

Een eerste element is de verregaande omschakeling van de grote zalen naar een kleinschalig theater dat in kamertheatertjes, in vlakke-vloertheaters, in de blackbox wordt gespeeld. Dit brengt met zich mee dat de stem veel minder belast wordt en dat (door de kleinere afstanden) acteurs minder inspanningen moeten leveren om verstaanbaar te spreken. Verwerven en onderhouden acteurs dan nog de stem- en spreektechniek die nodig is om in een grote zaal te spelen?

Daarnaast wil het theater een kritische positie innemen tegenover de actuele samenleving en cultuur. Het hedendaags theater is daarom meer dan entertainment: de inhoud staat centraal. Het klassieke theater hanteert vaak een moeilijke vormtaal, maar er wordt beroep gedaan op gekende referentiekaders. Nu kleurt bijna elke voorstelling buiten de lijntjes, en creëert ze zo haar eigen referentiekader. Dit vergt een dubbele inspanning van het publiek: de ongekende referentiekaders en de bijhorende vormen moeten 'ontdekt' wor-

den en dat is niet evident. Toch blijft het communicatietraject van een voorstelling actueel: het gaat nog steeds om een theatermaker in interactie met een publiek. Daarom moet de acteur toch nog altijd eerstegraads verstaanbaar blijven – of niet?

Het theater wil zich bovendien steeds opnieuw loswerken van gangbare normen en conventies, om de eigenheid van de acteurs vrijuit te laten spelen. De kunstmatigheid van de toneelsituatie wordt (in navolging van Brecht) gebruikt om die eigenheid duidelijker te tonen. Een stem- en uitspraaktraining streeft daarentegen onvermijdelijk bepaalde normen na. Van een podiumstem verwacht een publiek dat ze goed klinkt en bovendien resonant is, zodat ze ver draagt. De standaardtaal vereist bovendien een Belgisch-Nederlandse uitspraaknorm, vrij van alle dialectische invloeden. In de praktijk kiest het gezelschap vanuit het materiaal waarmee gewerkt wordt tussen standaardtaal en dialect. Denkt men nog steeds dat er met de standaardtaal gedeclameerd moet worden? Of beheersen acteurs de standaardtaal niet? Die vraag stelt zich niet alleen voor theater. In de animatiefilm wordt bewust voor het dialect gekozen; in de vertaling van de Disney-productie *The Lion King* spreken de underdogs Antwerps. In de TV-soaps lijkt het Antwerps ondertussen de norm geworden.

Het spreken van de acteur

Het verzet van acteurs en regisseurs tegen stemtrainingen is vreemd, als je bedenkt dat de fundamente van de stem- en spraaktraining bij de theater- en redenaarskunst van

de oude Grieken liggen. Niet alleen het theater is veranderd, ook de logopedisten en stemtherapeuten pasten hun visie aan de veranderde tijdsaders aan.

Stempedagogen vertrekken van het principe dat je de stem en uitspraak kan verfijnen als je de basismechanismen van het spreken goed beheerst – een principe dat rechtstreeks teruggaat naar de Griekse oudheid. Ook medici zijn van oudsher in de stem geïnteresseerd. Zij specialiseren zich in de behandeling van afwijkingen en ziekten van het stemorgaan en de spraakorganen om zo de oorzaken van het probleem te kunnen wegnemen.

Logopedisten en stemtherapeuten slaan vandaag de brug tussen beide extremen. De inzichten in fysiologie en pathologie verwerken zij in de medische wetenschappen; de middelen om problemen te voorkomen en de stem en spraak te trainen halen ze bij de stempedagogen. De volgende elementen komen naar voren bij stem- en spraaktraining: luistertraining, ademoefeningen, relaxatietraining, articulatoische compensaties, emotionele training en specifieke oefeningen voor de insufficiëntie van het afsluitmechanisme van het zachte gehemelte. Vandaag wordt deze reeks meestal nog aangevuld met oefeningen om een optimale stembandsluiting en -spanning te bekomen.

Men gaat er vanuit dat goed spreken en stemgeven getraind kan worden omdat spreken een spiergebeuren is. De controle over die spieren staat centraal: articulatieoefeningen voor de lip-, tong- en kaakspieren; volume- en toonhoogte-oefeningen voor de stemspier en ademhalingspiers; controle over de